

Cristòfol Colom i les Pitiüses: la toponímia

per Nito Verdera

los toponímicos, llevan un paisaje, y a las veces basta sólo oír la palabra para adivinar lo que pueda ser la tierra que recibió aquel nombre.

Amb els testimonis esmentats, doncs, queda demostrada la importància que s'ha de donar a la toponímia, de manera especial a la que ens ha deixat Cristòfol Colom a les illes i països del Carib, que ajudarà, després de 500 anys, a aclarir un poc la boira i l'enigma que l'envolta, sobretot abans de 1476, quan el navegant s'establí a Portugal. Colom, entre 1492 i 1504, realitzà quatre viatges al Nou Món, batejant personalment els llocs geogràfics que anava descobrint, posant noms que coincideixen de manera espectacular amb els del *Derrotero general del Mediterráneo occidental*, que inclou les Balears, naturalment, la qual cosa ens ajuda a situar físicament i psíquica el genial navegant quan era jove o d'edat més avançada, sempre abans d'anar a viure a Portugal.

Cristòfol Colom, en carta adreçada

Punta Galera, a la costa occidental d'Eivissa; també trobam el mateix topònim a Trinitat.

als Reis Catòlics el 6 de febrer de 1502, document autògraf conservat a l'*Archivo Histórico Nacional* de Madrid, exposa de manera magistral les derrotes que han de seguir els vaixells que naveguen entre

Cadís i Nàpols. *Si es tiempo de invierno —diu— van a la vista del cabo de Creo en Catalunya por sostener más la bolina y cobrar las Pomegas de Marsella o las islas de Eres, y después jamás se desbarcan de la costa hasta llegar dodequier. Si de Cádiz ovieren de ir a Nápoles en tiempo de verano, navegan por la costa de Berveria hasta Cerdeña... Afegix l'almirall que «para estas navegaciones ay hombres señalados, que se an dado tanto a ello que conoszen todos estos caminos y que temporales pueden esperar segund la sazón del año en que fueren. Vulgarmente, a estos llamamos pilotos, que's tanto como en la tierra adalid».*

Pensem que aquesta carta és suficient per a demostrar que Colom fou un marí consumat, contradient els que l'han qualificat de mediocre, però també és sorprenent que les derrotes abans esmentades, per anar a Nàpols, no passin per les Balears, una exclusió molt estranya, tot tenint en compte que en determinades circumstàncies i condicions, encara que només fossin les meteorològiques i d'acord amb el *Derrotero general del Mediterráneo* de 1860, un vaixell a vela ha de passar prop o lluny de Mallorca, de Menorca, d'Eivissa o de Formentera, i pels canals que separen les nostres illes. ¿Quin podria ser el motiu de l'exclusió, sobre el paper, si Colom batejà nombrosos llocs del Carib amb noms de les costes de Balears, però sobretot de les Pitiüses? Per altra banda, per anar de l'Oest a l'Est, de l'Est a l'Oest, del Nord al Sud i del Sud al Nord, s'hauran de tenir en compte els vents i els corrents generals o particulars de cadascuna de les zones, no fiar la sort de l'embarcació a una estima cega, i situar o rectificar la

derrota cada vegada que s'estigui a la vista d'un objecte conegut.

De tots els noms donats per Cristòfol Colom al Carib n'hi ha molts que corresponen al sant del dia, i uns altres que tenen relació amb fets singulars de la navegació o del lloc descobert, que hem descartat. Així que farem referència als punts de la costa que serveixen perquè un vaixell pugui situar-se a la mar, donar rumb i continuar la navegació. Aleshores, els topònims americans apareixen a l'Estret de Gibraltar, a les costes del Sud i del Llevant peninsular espanyol, al Marroc, Algèria, Sardenya i Balears, però sobretot a Eivissa i Formentera. Curiosament no n'hi ha d'Itàlia, senyal que no li eren ni plaents ni familiars. El cert és que 22 topònims americans es troben prop de Gibraltar, costa Sud peninsular, Marroc i Algèria; altres 13 per Màlaga, Almeria i Llevant peninsular; 2 a Sardenya; 18 a Mallorca, Menorca i Cabrera, i 32 a Eivissa i Formentera. Molts de noms es repeteixen a diferents indrets, però hem tengut en compte els que es troben a les derrotes, de manera especial els que són senyes per als mariners. Així, s'ha de pensar amb els que trobam quan un vaixell navega cap as cap de Barbaria, ses Salines, el port d'Eivissa, o per les costes de l'Oest i de l'Est d'Eivissa, ja sigui per venir o per anar. En definitiva, els topònims pitiüsos que tenen els seus homònims al Carib són els següents: Camarí, Barbaria, Saona, Illetes, Caragol, Tramuntana, Caleta, Roja, Salines, Rama, Mata, Rates, Martinet, Formigues, Plana, Bota, Vadella, Galfí, Llonga, Verd, Portus Magnus, Blanc, Galera, Margalida, Graciosa, Morna i Marès, que fan un total de 28, cosa que fa pensar que a Cristòfol Colom les nostres costes li eren molt familiars.

NITO VERDERA